«Բառով, հազար բարի,
Իմ սիրած բլբուլ,
Իմ սիրած բլբուլ·
Բերե՞լ աս թագայ նուշ՝
Բար ինձի համար:

Ծոցիդ ոչխան զօնջայ
Վարդն ա բացվէլ,
Վարդն ա բացվէլ·
Իմ եարի թամաշէն՝
Բեր ինձի համար:»

Կամ՝

«Եա՛ր, դու կընմանիս
Վարար գետէրի,
Վարար գետէրի·
Ղուրբան ծով-ծով աչքին՝
Ցունքիդ նետէրին:»

Աջող վրձինով նկարուած մի պատկեր է նաեւ «Մի՛ լար, մի՛ լար» սիրերգը, որ հիւսուած է ժողովրդական մօտիւով·

«Ինձոր ծառին հետ կախած ա,
Վեր ա ընկէլ, տրորած ա,
Քո սիրոդն մոլորած ա:
Մի՛ լար, մի՛ լար,
Ես գոլման ամ·
Նազ մի՛ անիր,
Ես մեռման ամ:
Ինձոր ծառին կարմիր-ճերմակ,
Քեզ տեսնողն է արեգակ,
Ճրագ ձեռին որպէս լուսնեակ»:

2· Հարսանեկան երգեր:

Զուղահայ եւ Հնդկահայ բանահիւսութեան մէջ կան նաեւ մի քանի հարսանեկան երգեր, որոնց թիւում է «Արդ հրամանաւ»ը: Դա գրաբարախառն մի երգ է, որի մէջ պատկերացուում է նորահարսի հոգեկան աշխարհը եւ զգացումները: Այդ երգը հեղինակել է եւ ձայնագրել Նոր-Զուղայեցի Տէր-Գրիգոր Տէր-Յովսէփեանը 1830 թուին եւ մինչեւ օրս էլ, 100 տարուց յետոյ, երգւում է Նոր-Զուղայի հարսանիքներում, երբ հարսը հրաժեշտ է տալիս հայրական տանը: Ո՞ր Զուղահայն անգիր չգիտէ կամ չի երգել այդ գողարիկ երգը [4]: Ահա մի՛ նմուշ·

«Օրհնեա՛ գուսար քո, իմ անգին մայր,
Որ շատ երկամբ դու գիս ծնար·
Եւ հոգ տարար ինձ մայրաբար,
Մնա՞ս բարեաւ, ես գնացի,
Շատ խնդացի եւ շատ լացի:»

Հարսանեկան աջող մի նկար է նաեւ «Եալալին»: Դա Զուղահայ ժողովրդական միակ ինքնուրոյն երգն է, որ Նոր-Զուղայի հարսանիքներում ջահէլ աղջիկները, հարսները, կանայք եւ երիտասարդները մեծ շրջան բռնած, գուռնայի եւ թմբուկի նուագածութեան տակ, երգում են եւ պարում, երբ փեսային «կարմիր-կանաչ» են կապում եւ հարսին զարդարում: «Կարմիր-կանաչը» ոսկի թելով նախշած (զառ) մի զոյգ լայն ժապաւէններ են, որ փեսայի կրծքին խաչաձեւ կապում են, կարմիրը՝ փեսայէնց տնում, իսկ կանաչը՝ հարսէնց տնում: Ահա երկու տուն ժողովրդական այդ երգից·

«Ե՞ալալի, յունքէրդ ա թաղ տուած,
Եա՛լալի, սրտիս մէջն դաղ տուած·
Եա՛լալի, աչքէր ունիս ջէյրանի,
Եա՛լալի, տեսնողի խելքն տանի:

Եա՛լալի, երբոր իշարաթ կանես,
Եա՛լալի, սրտիս մէջը կըդաղես·
Եա՛լալի, յուշս գլխէս կը տանես,
Եա՛լալի, սաղ-սաղ ինձ կը սպանես:»

3· Միւս երգերը:

Բացի յիշեալ երգերից՝ մեր ձեռքը հասել են նաեւ մի քանի երգիծական կտորներ, որոնց մէջ գծուած են ժամանակակից «վարձկան» բժիշկների եւ տգէտ հոգեւորականների պատկերը: Կան նաեւ մի քանի գովասանական երգեր նուիրուած «դայլանին» եւ «նաշխին», զանգատ «զալում» մկներից եւ նրանց ճագերից, այլ եւ մի քանի խրատական եւ նկարագրական երգեր: Հետաքրքրական է սակայն «Մրատի ձեւ նկարագրութիւնը», որի վերջին մասում հայրը որդուն սէր է ներշնչում դէպի տարանն եւ գրիչը եւ յորդորում է միշտ բարեկամ մնալ նրանց: Ի միջի այլոց տալիս է նաեւ Հնդկաստանի նշանաւոր քաղաքների նկարագրութիւնը·

«Բոմբայի հայոց համալսարան է,
Հզօր գրաւոր որդիք սա ունէ·
Մադրաս մեր ազգի ուսումնարանն է,
Ազգասէր որդիք նա բազում ունէ·
Կալկաթա մեծ ա, յատկացեալ բան չկայ,
Ամենայն տեսակ զաւակ իւրնում կայ:»

Ահա այն ժողովրդական երգերը, որոնք հասել են մեզ: Ճիշտ է, որ նրանք հատ ու կտոր են, բայց բերուած օրինակներն էլ բաւական են ցոյց տալու համար ժամանակակից Նոր-Զուղայի եւ Հնդկաստանի հայ ժողովրդի ստեղծագործութեան չափն ու ոգին:

1916–1929 թ. ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ
Նոր-Ջուղա-Երեւան:

[4] Երգում են «Տարածեալ» չարականի եղանակով:

ԱՌԱԿՆԵՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌՈՎ

*Հաւաքեց**

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Կ. ՍԵԼԻՔ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Ղարաբաղի լեզուի մի քանի յատկութիւնները:

1· Ղարաբաղի լեզուի հնչիւններից մի քանիսը մենք երկու — երեք տառերով նշանակեցինք չատ տեղ, իսկական նշանակիցինք չատ տեղ, իսկական նշանակիցինք չատ տեղ, իսկական նշանակի

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

2· Օտըմ ըս կէ՛ը	Օտըմ ըք կըերէ՛ք
3· Օտըմ չըս օտել մէ՛	Օտըմ չըք օտել մէ՛ք
2· Կտրըմ ըս կտրի	Կտրըմ ըք կտրըցէ՛ք
3· Կտրըմ չըս կտրել մէ՛	Կտրըմ չըք կտրել մէ՛ք

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ

Թա վըէր (թէոր) օտիմ, օտիս, օտի· օտինք, օտիք, օտին· կտրիմ, կտրիս կտրի, կտրինք, կտրիք, կտրին։

Քինալ (գնալ)·

ՆԵՐԿԱՅ

Եզական	Յոգնական
1· Քինըմ ըմ	Քինըմ ընք
2· Քինըմ ըս	Քինըմ ըք
3· Քինըմ ա	Քինըմ ըն

ԱՆՑԵԱԼ ԱՆԿԱՏԱՐ

2· Քինացի	քեցի	Քինացինք	քեցինք
2· Քինացիր	քեցիր	Քինացիք	քեցիք
3· Քինաց	քեցաւ	Քինացին	քեցին

ԱՊԱՌՆԻ

1· Կըքինամ	Կըքինանք
2· Կըքինաս	Կըքինաք···
3· Կըքինա	Կըքինան···

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ

Քինըմ ըս — քինա՛, Քինըմ ըք — քինացէ՛ք, քեցէք· Քինըմ չըս, քինալ մէ՛, Քինըմ չըք, քինալմէ՛ք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ

Թա վըէր քինամ, թա վըէր քինաս···, քինա — քինանք, քինաք, քինան։

* * *

ԱՌԱԿՆԵՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌՈՎ

1· Ճպատրա քոլատ կտրի։
2· Մօրը տես, աղջիկն օղի։
3· Վախի էն գետան, վէր վէչ կվչչա, վէչ կըթչչա։
4· Խրըվածի վէգին քինաց, տեսաւ էշ ըն դաղրմ։
5· Գետին չհսած, փոխկերդ եր մի քաշիլ։
6· Ժաման ես ըմ կյամ, դորմի Աստուծը տուրս ասըմ։
7· Սեւ եղնը վեր ընկաւ, դանակավերը շտացաւ։
8· Էշը դատի ձին օտի։
9· Ֆիդան ձիավերին հնդեր չի։
10· Շանը հետ հնդերաց, մհակը ձեռքատ վեր մէ քցել։
11· Օրիշին վեր փորողը, ինքը մէջը կընկնի։
12· Խեղվողը օձին էլ ձեռք կը մեկնի։
13· Ասինք մեչիզի տոռնը պեցա, շոնն էլ հայա պեղմա ունենա։
14· Տանը վերցակ, դրսըմը ճոտ։ (Ավդա խորուզ, բայիրդա ճոտ։)
15· Զաթուն հինչքան էրգան ինի, իւրան կեփաւը անց կը կէնա։
16· Կաշին ճնաչող մուշտարին, դուրեհան չի։
17· Հացը հացթոխին տո, մինն էլ իւիլ։
18· Աբք ունեցողը նաղ կանի։
19· Սեւին սապունը, խեվին խրատը հի՞նչ կանի։
20· Սիպտակ շոնը, պեմբակ ծախողին աչքին վատ ա իրեւում։
21· Շոնը կհայչի, քեարվանը կրնցնի։
22· Գյողը գյողան գիւղացաւ, Աստուծ տեսաւ ըրմացաւ։
23· Ես տարվա ծեռը ընցած տրվա ծտին ճիվճիվ ա անըմ։
24· Ձիի քացուն ձին կը դրմանա։
25· Գիտըմ չի հու ա մեռալ, Վարդան վա՛յ ա ահըմ։
26· Ամըն օր պապը քեաթա չոտել։
27· Մին ձեռքաւ էրկու ճմերուկ չի փոնը-վել։
28· Օրիշի ձիին նստողը չուտ վէր կը կեա։
29· Էշին եր ինելը մին համութ, վեր կեալը էրկու։
30· Սուտ խօսողին տոնը կրակ ընկաւ, հերատացին վէչ։
31· Դոնաւ մտած քամին, հիւրթավը տյուս կը կեա։
32· Տանը գերին օրհնեա ապր չկա։
33· Հեռի տեղի հալվան չերեփաւ կոտին։
34· Աչքդ պեց, բարին տես։
35· Ջրի կոժը ջրի ճնըպարին կը կոտրվի։
36· Քոսոտ էծը աղբիւրի ակնան կիմի։
37· Մին քոսոտ դանա սաղ նախիրի անըմը կը կոտրի։
38· Աստուծ սարը կտեսնա, ձիւնը կտենի։
39· Էշին փալան, ձիին թամբ։
40· Վէննդը եորդանիդ դյորա մեկնի։
41· Շանը սպանողին քաշ տալ կտան։
42· Դէ՛ եկ, էշը ցիան հանի։
43· Հենդ վէգին մին սախկա ա պէտք։
44· Շոնը շանը վէննը կոխել չի։
45· Բեաքմազ ուտողի քթոլը դեռակըմը կենի։
46· Կթկթոցան պրծինք, ծլծլոցը ընկինք։
47· Խուփը գլորվից, կճոճը քթաւ։
48· Սլկըհից բիստի քթաւ։
49· Զոռաւ վերսի տարած շոնը, վէրս չի փոնիլ։
50· Սոդանին քաղցրը ինել չի։
51· Քինաց կատուն, տարաւ չաթուն։
52· Կյուլին գլխին ուխտարան կրթեցին, ասից· Շուտ ըրէք վէչխարը սարան անց կացաւ։
53· Առանց փչի վարդ չինիլ։
54· Ճաչան չկերինք, ծոխան քուռացինք։
55· Կաքաւի ձուն հաւի տակին չի մնալ։
56· Կաղնած եղնը կթրքի նստած եղան գլխին։

57· Արկաթը ինձանա, քյոմուրը քըզանա, չախկաչուխկիդ հի՞նչ տամ։
58· Մին ձեռքաւ ծափ տալ չի ինիլ։
59· Զալ օձ տեսնողը, չալ չաթուան էլ կվախի։
60· Տյուսը հյուրուֆարի, նեսկուսը փթած դյարի։
61· Փեչքէչ ըրած ձիու կոքընեերին եչել չըն։
62· Ձիրագը իւրան տակին լուս չի տալ։
63· Օղտերը կովեցին, գեոզոակը տահանի լաւ։
64· Ձիի թովլում էշ չըն կապել։
65· Ամեն կրթեցող մոլլա ֆանահ չի տեռնալ։
66· Գիժին մհար ամէն օր տոն ա։
67· Կատուին ըսեցին աղբդ դեղ (ճար) ա, տարաւ խոր թաղից։
68· Կոծկած կոժն էլ պէտք կը կեա։
69· Պղենձը ընկնելուց կոտրվել չի, ամմա ձէն կհանի։
70· Մրհակը եոր ունելուց կյող շոնը կփախչի։
71· Էժան մսան շորվա չի լինիլ։
72· Հանց տոն չըմ չինալ, վէր քանդվելուց վայ կանչիմ։
73· Տանձին լեաւը, արջը կոտի։
74· Խնձորը իւրան ծառան հեռի չի ընկնիլ։
75· Անողը պրծաւ, ասողը վէչ։
76· Քյոհլան էշին երա ճոխտ ճոխտ կը նստին։
77· Իրես տաս, աստառ կողի։
78· Քյոփագ շանը քուչի քուչի չըն անել։
79· Ագռաւը կցից կաքաւ երիշի քինալ, իւրանն էլ մուռացաւ։
80· Էն աղբիւրում թքել մէ, հչողան ջուրը խմըմ։
81· Օղտին ըսեցին խէ վեղզդ ծոռ ա, ասից· Հի՞նչրս ա դյուղ, վէր վեղզս դյուղ ենի։
82· Կատուին վազելը չըու մարաքը կենի։
83· Արջը ծմական խոռվից, ծմակը խակի խաբար չաք։
84· Թան չըս կերալ, թընթաթախ ման էլ չըս տեսա՞լ։
85· Քաչալը իւրան փըփախին հաւան կը կենա։
86· Վէչ մինն էլ իւրան թանին թթո չի ասել։
87· Էշը հի՞նչ գիդա մոշը հի՞նչ ա։
88· Առանց կրակի ծոխ չի ինիլ։
89· Զուտողի ապրանքը ուտողին հալալ ա։
90· Խոխան չրու լաց չինի, մարը ծեծ չի։
91· Կորան (կրիան) չընաղան տյուս եկաւ տալ։ իւրան չընաղին հաւան չը կացաւ։
92· Շանը հու ա տվալ եղուս պարկ։
93· Էշի քոռակը միշտ մօրը առաջը կընկնի։
94· Եղն ու մեղրը չան տկում։
95· Քացախի թյունդը իւրան ամանը կը ճքրցնի։
96· Սոված կովը կաթնը չի տալ։
97· Քոսուտ ձին, դաշեւի չխչխկոցան կփախչի։
98· Հոռի ծառին բար չի ինիլ։
99· Քաչալը ճար գիդա, իւրան գլխին կանի։
100· Հչտեղ ճպատ ըն կարըմ ծերը մեզ ա նի կեամ։
101· Էս ձեռքը էն ձեռքին մուհտաջ չինիլ։
102· Սերտըս մարդիս երան չի, պատրունիս անըմը գիդըմ չըմ։
103· Հչտեղ պերակ ա, ընդեղ կորվըմ ա։
104· Հինչ պէն օնիմ կարմունջըմը, վէր պատավիմ եափընջըմը։
105· Էծը էծին մհար լաւ ա, քան մին սիւրու վեխճարը։

ԱԻԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

40ԱՄԵԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈՒԲԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայ գրականութեան բազմավաստակ մշակը արդիւնաւոր գործունէութեան քառասուն տարիներ ունի իր եռեւ։ Անդադար տարիներ ուն իր գործունէութեանը, ուր բարդաւաճեց ան իր գործունէութիւնը, բազմապատուղ զարգացաւ։ Երկար թիւնը, բազմապատուղ զարգացաւ։ Երկար շարքեր անցորդներու ըմբոշխնեցին անոր Սնդաստանին բերքերէն։ Սերունդներ վայելեցին տոհմականները անոր քրտնալից երեսին։

Աւետիս Ահարոնեան գործեց գրական դպրեներու վրայ· իր եւ ուսուցչական ասպարէզներու վրայ· իր ճգտումներն եղան լոյսի բարերար ճառագայթներով կենսունակութիւն տալ հայ մտքին, կազդուրում հայ սրտին։ Ուսուցչական ամպիոնին վրայ նկատեց գինքը հայ երիտասարդութիւնը հիացմամբ եւ լսեց անոր կենդանի խօսքերը շահեկանութեամբ։ Գրական ասպարէզի վրայ հնչեցին անոր արտայայտութիւնները եւ գործեցին մոգիչ ազդեցութիւն ոգիներու վրայ· խլուեցան ձեռքէ ձեռք Մեծ Վարպետին ստեղծագործութիւնները ծարաւի հեռաբերբերութեամբ։ Ի տես անոր նկարներուն փղձկեցան սրտեր· սգացուցաւ սգակից· աղէտը՝ բողոք· ոգի ուրը գտաւ սգակից· աղէտը՝ բողոք· ոգի թեան տենչը։

Հայերէնախօս, հայրենաշունչ լեզուն նոր թարմութեամբ խօսեցաւ իր գրչին տակ· նոր ճանապարհ հորդեց խորհելու եւ արտայայտուելու։ Ընտիրը ընտրելագոյն տարրազով վերեւետեցաւ, պարզը պայծառ հանրազով վերեւետեցաւ, պարզը պայծառ հան-

© National Library of Armenia